

ANTAKYA'DA SICAK DEMİRCİLİK*

Aylin ÖZKAYA

ABSTRACT

What blacksmiths do is an old handicraft that is fed by "master-assistant master-apprentice circle". At present time this handicraft is not as important as it was in the past. Technological developments which provide the ability to have more products in a shorter time period have caused this traditional handicraft to recede. The purpose of this study is to examine the function of blacksmith handicraft among people in Antakya, beginning from past times and to determine the supportive issues for its continuity in the future. The first chapter of our study includes an introduction to the subject. The second chapter contains the purpose, importance, content and the method of the research. The findings and the comments make the third chapter up. In this chapter; the tools and materials used in hot iron work, by the blacksmiths in Antakya, their manufacturing techniques and some of their personal properties (birth place, age, educational status, how the handicraft was learnt, how long it was being done, presence of any extra income from any other source, the status of the workers in the working place), the problems of the blacksmiths (raw material problem, intermediate and auxiliary material problem, apprentice and helper problem, the problems about the working place, the places and persons whom the iron tools manufactured are sold, marketing problem) has been tried to be told. In the fourth chapter, the gathered data has been evaluated and a conclusion has been reached. Also some suggestions have been included.

Key words: Iron , Blacksmith handicraft, Handicraft, Backgammon.

* Mustafa Kemal Üniversitesi Antropoloji ABD'da çalışılan Yüksek Lisans Tezi'nden yararlanılmıştır.

ÖZET

Demircilik, babadan oğula geçen, usta-kalfa -çırak döngüsüyle yaşam bulan eski bir el zanaatıdır.Günümüzde artık bu el zanaatı eski önemini koruya-mamaktadır.Kısa zamanda çok ürün elde etme inkanı sağlayan teknolojik gelişmeler, geleneksel demircilik zanaatının her geçen gün biraz daha gerilemesine neden olmaktadır.Bu çalışmayla Antakya'da demircilik zanaatının toplum içerisindeki işlevinin üzerinde durularak, geçmişi ile gelecekteki dayanakları tespit edilmek istenmiştir. Çalışmamızın birinci bölümünde konuya giriş yapılmış-tır.İkinci bölümü ise araştırmanın amacı,önemi,kapsanı ve yönteminden oluş-maktadır.Bulgular ve yorumlar çalışmanın üçüncü bölümünü oluşturmaktadır.Bu bölümde Antakya'da sıcak demircilikte kullanılan araç ve gereçler,yapım tekniği,Antakya demircilerinin bazı özellikleri(doğum yerleri,yaşları,öğrenim durumları,zanaatı öğrendikleri kaynak,kaç yıldır bu zanaatla uğraştıkları.yan gelirlerinin olup olmadığı,çalışanların iş yerindeki konumu), demircilik ve demirciliğin sorun-ları(hammadde sorunu,ara ve yardımcı maddeler sorunu,çırak ve yardımcı sorunu, iş yeri sorunları,üretilen demir araçların satıldığı kesim .pazarlama sorunu) aktarılmaya çalışılmıştır. Dördüncü bölümde ise üçüncü bölümde elde edilen bulgular değerlendirilmiş ve sonuca gidilmiştir.Ayrıca bu konuyla ilgili önerilere de yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Demir, Demircilik, Demircilik zanaatı, Zanaatlar, Tavlama.

Giriş

Madenin insan yaşamında yer alması M.Ö.3500 yıllarına doğru, bakır-kalay alaşımı olan bronzun kullanımıyla başlar. Bronz Çağının başladığı M.Ö. 3000 yıllarında maden işleme tekniklerinin geliştiği görülür. Arkeolojik araştırmalar sonucu Alaca Höyük'te ele geçen demir kama, Anadolu'da demir kullanımının M.Ö.3. bin yılda başladığını, ancak, yaygınlaşması için M.Ö.1200 yıllarına kadar beklendiğini gösterir (Aktüre 1999:96). Demirin keşfi insanlık tarihinde devrim yaratmış, Bronz Çağının kapanıp yerine Demir Çağının başlamasına neden olmuştur. Anadolu'da Demir Çağı, M.O. 1200 yıllarında Hitit İmparatorluğu'nun yıkılması ile demirciler, çeşitli yerlere dağıldığında gerçek anlamda başlar. Çok daha önceleri demir, maden olarak bilinmekle birlikte, dövme demirden yeterince keskin bir kenar elde etmek mümkün olmamıştı. Bu tür aletler ancak, yaklaşık % 0. 15-1.5 karbon içeren ve içinde cüruf artığı bulunmayan demirden, yani çelikten yapılabilirdi. Bu sorun M.Ö. 1400 yıllarında, Hitit İmparatorluğu'na bağlı kavimlerden biri olan ve Doğu Karadeniz Bölgesinde yaşayan bir grup demirci tarafından, madeni tavlama, yani kor halindeyken su verme tekniğiyle kısmen çözülmüştü. Tavlama yönteminde dövme demir çubuklar, karbon metalin yüzeyine dağılmasını sağlayacak şekilde doğrudan mangal kömürü ateşinde ısıtılıp çekiçle tekrar tekrar dövülerek çelik haline getiriliyordu. Bazı özel demir cevherleri ise, cevherin ayrışması için uygulanan eritme süreci gerektiği gibi gerçekleştirildiğinde, doğrudan çeliğe dönüştüler. Çelik, M.Ö. I. bin yılın içinde en ileri düzeyine ulaştı (Aktüre 1999:170).

Demircilik, antik dönemlerde de önemli meslek kollarından biridir. Ünlü on iki Yunan Tanrılarında Hephaistos (Vulcain), demircidir. Yunan savaşları sırasında orduya kalkan, silah v.b. araçların yanı sıra kadınlar için yüzükler, bilezikler yapar. Hephaistos'a mitolojide tek gözlü yaratıklar olarak bilinen Kyklopslar yardım eder (Can 1994:126).

Demir, endüstride günlük yaşama oranla daha çok kullanılır. Sanayi de kullanılan demirler, üretim yöntemlerine göre işlevselleşirler ve çok amaçlı kullanılabilirler. Demir-Çelik sanayisinin artan gereksinimini karşılayabilmek için demir cevheri üretiminde bir artış gözlemlenmektedir. Dünyada en çok demir cevheri üreten ülkeler arasında Rusya, Avustralya, Brezilya, Çin, ABD, Hindistan, Kanada yer almaktadır (B.Larouss 1986: 2990).

Antik dönemde Anadolu'da demir cevheri Çanakkale-Balıkesir yöresi Aydın, Muğla, İzmir yöresi, Kırşehir yöresi, Niğde- Kayseri yöresi, Sivas-Malatya yöresi, Doğu Karadeniz'de Giresun yöresinde çıkartılmıştır. Günümüzde de aynı yörelerde demir cevheri yataklarından yararlanılmaktadır. Malatya (Hekimhan) ve Divriği yatakları, Türkiye'nin bilinen demir rezervlerinin yaklaşık % 90'ını içermektedir (B.Larousse 1986:2992).

Demirciliğin,"Sıcak Demircilik" olarak adlandırıldığı Antakya'da kendi adıyla anılan tarihi bir çarşısı vardır. Ancak bu çarşı şu an terkedilmiş durumdadır. Burada ki demirciler, dönemin belediye başkanının sağladığı imkanların cazip gelmesiyle işyerlerini küçük sanayi sitesine taşımışlardır. Bu gün tarihi demirciler çarşısı terkedilmiş durumdadır. Antakya demircilerine göre demirciliğin piri H.Z. Davut'tur. H.Z. Davut'un demiri kor halindeyken elleriyle yoğurduğuna inanılır. Başka bir rivayete göre de bir gün demirci ocağının önüne bir köpek ilişir. O anda demirciler ellerinde olan yiyeceğin bir kısmını köpeğe atar. Köpek almak istediği lokmayı ters düz ederek alır. Köpeğin bu hareketi demirci çırağına ilham verir ve demir tutmaya yarayan maşa bulunmuş olur.

Antakya'da bir ata sanatı olan sıcak demirciliğin yapım tekniğinin, kullanılan araçların ve üretilen ürünlerin saptanmasının yanında demircilikle uğraşanların ve bu mesleğin sorunlarının da araştırılmasının konuya ışık tutması açısından yararlı olacağı düşünülmüştür.

Bu çalışmayla amacımız Antakya'daki demircilik zanaatını toplum içerisindeki işlevinin üzerinde durarak, geçmişi ile gelecekteki devamlılığının dayanaklarını

tespit etmeye çalışmaktadır. Bu konu, sosyo-kültürel boyutuyla ele alınmıştır, istatistiki veriler ortaya koyularak bilimsel sonuçlara varılarak, mevcut sorun tüm boyutlarıyla masaya yatırılıp, gerçekçi çıkarımlar yapılmıştır.

Bu çalışmada Antakya'da sıcak demircilik, kullanılan araç ve gereçler, yapım tekniği, demircilik ve demirciliğin sorunları aktarılmaya çalışıldı.

Yöntem ve Teknikler

Araştırmanın materyalini Antakya'da sıcak demircilik, bu konuda yapılmış çalışmalar ve yazılı kaynaklar oluşturmaktadır.

Antakya'da çok eski zamanlardan bu yana demircilikle uğraşılan bir zanaat olması ve tümüyle köye ve çiftçiye yönelik demirden tarım araçlarının üretilmesi ve bu üretim gittikçe azaldığının görülmesi, dikkati çekmiştir. Bunun üzerine 15.03.2001 / 15.05.2001 tarihleri arasında Antakya'da Küçük Sanayi sitesine gidilerek daha önceleri 22 tane olan işyeri sayısının 11'e düştüğü görülmüştür.

Bu çalışmada ağırlıklı olarak gözlem, görüşme ve anket tekniği uygulanmıştır. Demircilikte kullanılan araç ve gereçler, yapım tekniği, demircilerin bazı özellikleri, demircilerin ve demircilik zanaatının sorunlarını incelemek üzere anket formu hazırlanmış ve uygulanmıştır.

Demircilerle yapılan görüşmeler sırasında kullanılan hammadde, araç ve gereçler, sıcak demirciliğin yapım tekniği ve çeşitli aşamalarını saptarken işyerlerinde ustalardan bilgi alınmıştır, işyerlerindeki bu çalışmada konunun ayrıntılı bir şekilde açıklanması amacıyla slaytlar çekilmiştir. Yapılan demir araçların son şeklini alıncaya kadar tüm aşamaları slaytlarla saptanmıştır.

Demircilerin doğum yerleri, yaşları, öğrenim durumları, demircilik zanaatını öğrendikleri kaynak, kaç yıldır bu sanatla uğraştıkları, tarımla uğraşıp uğraşmadıkları ve çalışanların işyerlerindeki konumunu kapsayan sorular 11 işyeri sahibinden başka bu iş yerinde çalışan altı demirci ustasına da yöneltilmiştir.

Anketin bir başka bölümü de Antakya'da demircilerin ve demirciliğin sorunlarıyla ilgilidir. Bu kısımda hammadde, ara ve yardımcı maddeler, araç ve gereçler, yardımcı ve çirak, işyeri, pazarlama ve ürünlerini sattıkları kesim konularındaki sorunları yer almaktadır.

Bulgular ve Yorumlar

Antakya'da Sıcak Demircilikte Kullanılan Araçlar ve Yapım Tekniği

Dövme, doğal metallerin ilk olarak bulunduğu çağlardan beri kullanılan en eski metal işleme sanatıdır. Dövme tekniği tarihin ilk çağlarından bu yana hammadde, araç-gereçler ve yeni buluşlar dolayısıyla bazı gelişmeler göstermişse de, özünde pek bir değişikliğe uğramamıştır. Demirin fiziksel özelliğinden yararlanarak sert bir zemin üzerinde, sert bir araçla darbelenerek şekillendirilmesi sıcak demirciliğin esasını oluşturmaktadır (Arıl 1984, Kayabaşı 1997).

Kullanılan Araçlar

Sıcak demircilikte çok çeşitli araçlar kullanılmaktadır. Bunlar; çekiç, örs, kısıkaç, balyoz, ocak, kürek, körük (nafuh), makas, eğe, delici zumba v.b.'dir.

Antakya'da demircilerin kullandığı araçlar şu şekilde saptanmıştır.

Ocak; eskiden tuğla ve taşlarla yapılan ocakların günümüzde beton duvarlarla sınırlandırılarak oluşturulduğu görülür. Ocak, demirlerin tavlansında kullanılır.

Körük (nafuh); deriden yapılan ateşi alevlendirmeye yarayan araçtır. Ocağa hava üfleyerek kömürlerin kuvvetli yanmasını sağlar. Ancak günümüzde yerini elektrik enerjisiyle çalışan motorlu şekilleri almıştır.

Örsler; demirin tavlansından sonra kor halindeyken dövüldüğü ve şekil verildiği kare şeklinde olan bir ağaç gövdesinin ortasına monte edilmiş kalın ve büyük demir parçasından oluşan bir araçtır.

Çekiç; örsün üzerinde ısıtılmış demir parçalarının istenilen forma girmesini sağlayıcı darbeler vurmaya yarayan araç. Çekici usta olan kişi kullanmaktadır.

Kürek; kare şeklinde, demirden yapılmış uzun sapı bir araçtır. Ocağa kömür atmak için kullanılır.

Kıskaçlar (Maşalar); tavlama veya örs üzerinde dövme işlemi yapılırken sıcak parçayı tutmaya yarayan araçtır. Demircilikte iki kıskaç kullanılmaktadır. Birini usta kullanır, diğeri de ocak kışkacıdır.

Balyoz; tavlama demiri örs üzerinde istenilen forma sokmak için döven araç. Demircilikte iki çeşit balyoz kullanılmaktadır. Birincisi normal dövme için kullanılan düz balyoz, diğeri demiri enine açmak için kullanılan yan ağızlı balyoz.

Delici Zumba; elde edilen ürünün kulanıcı tarafından tutulmasını sağlamak için kullanılan malzemenin (tahta saplar vb.) yerleştirileceği yuvayı açmaya yarayan yuvarlak, kare yada üçgen olan çelik delici alet.

Eğre; demir parçasının son şeklini alması ile keskinlik kazandırılmak, parlatılmak ve tutacak yerinin geçmesini sağlayan ağız denilen yeri açmaya yarayan bir araçtır. Ancak günümüzde teknolojinin ilerlemesiyle demir araçlara keskinlik, elektrikle çalışan motorlu araçlar tarafından verilmektedir.

Su Teknesi; kor halindeyken dövülerek uzun bir sürede işlenen ve son şeklini alan demir parçasının, çeliğe dönüşmesi için suya batırılması gerekir, işte bu işlem için su dolu kare veya dikdörtgen şeklinde büyük bir kaptaki gerçekleşir. Bu kaba su teknesi adı verilir.

Hammadde

Türkiye Demir-Çelik Fabrikalarında çeşitli ebatlarda üretilen demir, tüccarlar tarafından satın alınır. Antakya demircileri demir ihtiyaçlarını yapacakları ürünlerin çeşidine uygun olarak kilo hesabıyla tüccarlardan karşılar. Yapılacak ürünün cinsine göre daire veya düz şekilde kesilmiş parçalar halinde satın alınan demirler, demirciler tarafından işlenerek istenilen ürüne dönüştürülür. Demirlerin pahalı olması alım gücünü azalttığından, demircilerin, daha ekonomik olan hurdacılardan aldıkları işlenmiş demiri, tercih ettikleri görülmüştür. Bu işlenmiş demirler, ocakta hamur haline gelinceye dek ısıtılarak istenilen forma girmesi sağlanır.

Demirciler, demire oranla sertlik derecesi daha etkili olan çeliği kesici el aletlerinin yapımında kullanılmaktadırlar. Balta, tarha, kazma gibi aletler çelikten yapılmaktadır.

Ana Parçanın Şekillendirilmesi

Ana parçanın şekillendirilmesinde teknik olarak örs ve çekiç yardımıyla darbeleme yöntemi kullanılmaktadır.

Dövme sırasında sıcak demir parçası bir ucundan maşa yardımıyla tutularak, çekiçe örsün üzerinde darbeleme yöntemiyle işlenir. Bu darbelerin yerleri iki yardımcı tarafından sırayla balyozlarla tekrardan darbelenir. Bu işlem sırasında soğuyan demir tekrar tekrar ocağa gider. Bu işlem en az on kere tekrarlanır. Demiri her zaman sıcakken işlemek zorunludur. Usta tarafından uygun görülen her yere önce çekiçe sonra da aynı yerlere olmak kaydıyla balyozla darbeleme yapılarak demir parçası istenilen forma getirilir. Dövmede balyozları kullanan yardımcıları (kalfa veya çırak), ustanın çekiçe vurduğu yerleri dikkatlice izlemeleri gerekir. Demirci ustaları, ürünleri göz kararıyla yaparlar. Belli bir kalıpları yoktur. Tüm işlemler yapılırken örsün başında en az iki kişi olmak zorundadır. Kişi sayısı ürünün büyüklüğüne göre değişmektedir. Usta bir eliyle çekici kullanırken diğer eliyle maşa yardımıyla demir parçasını tutar. Diğer kişiler ise sırayla dövme işlemini gerçekleştirir. İstenilen forma giren ürünün kullanıcısı tarafından tutulmasını sağlayacak, tutacağına "göz" denilen yuvası delici zumba yardımıyla açılır. Sonra parlatma işlemi gerçekleştirilir. Eğer yapılan ürün kesici alet olacaksa istenilen bölge (ürünün "ağız" diye tabir edilen yeri) önce eğer sonra da elektrikli motor yardımıyla bilenir. Bu işlem bittikten sonra ürün suya batırılarak çeliğe dönüşmesi sağlanır. Son olarak da ürün, satış için sergiye dizilir.

Tavlama

Demir, bakıra göre daha düşük sıcaklıkta, 800 c da, işlenebilmektedir. Bu işlem iki kademe yapılır; önce cevher eritilir, ikinci kademe tekrar eritilerek işlenmeye hazır hale getirilir. Demirin son haline getirilinceye kadar, sıcak kor halinde işlenmesi zorunludur. Demirlerin, bir kere ısıtılıp işlenmeye hazır hale getirilince, soğumadan tümünün tüketilmesi gerekir. Bu nedenle çok sayıda demircinin aynı anda çalışarak, sürecin kesintisiz sürdürülmesinin sağlanması zorunludur (Aktüre 1997:97). Demiri kor halindeyken su verilerek, içindeki, kar

bon oranını artırarak daha sağlam bir hale getirmek yani çeliğe dönüştürmek gerekir.

Demir uzun süre dövüldüğü zaman sertleşerek dövülmesi zorlaşmaktadır. Bu durumu ortadan kaldırmak için tavlama denilen yöntem kullanılmaktadır. Bunun için dövülen parça sertleştiği zaman ocakta kıpkırmızı oluncaya kadar ısıtılmakta ve örsün üstünde son şekli verildikten sonra suya sokularak çeliğe dönüştürülmektedir.

Antakya'da dövülen tüm demir parçaları sertleştiği zaman ocak üzerinde ısıtılarak yumuşatılır, son şekilleri verildikten sonra suyla soğutulmak suretiyle çeliğe dönüştürerek sağlamlıkları arttırılır.

Perdahlama

Dövülerek şekil verme işlemi biten parçalar, perdahlama denilen son bir işleme tabii tutulmaktadır. Perdahlama yüzeyi iyice düzgünleştirmek ve parçaya son şekilini vermek amacını taşımaktadır. Bu işlemi usta el çekiciyle yapmaktadır.

Üretilen rnler

Antakya'da kırsal kesime yönelik ihtiyaçları karşılamaya çalışan demirci ustalarının ürettikleri bazı ürünler, yörede kullanılan adlarıyla verilmeye çalışılmıştır. Balta, kazma (fass), tarha (mencel), çapa, eki (eku), ud demiri (sikke suvvaka), tırmık, yaba (midri), orak (mencel), satır, kaser (kaddum) vb.

Antakya'da Demirciliğin ve Demircilerin Sorunları

Antakya'da Demircilerin Bazı zellikleri

Demircilerin Doğum Yerleri

Antakya'da demircilik yaparak geçimini sağlayanlara, doğum yerlerini saptamak amacıyla yöneltilen sorulara verilen cevaplardan hepsinin Antakya doğumlu olduğu saptanmıştır. Soruda köy ayrımı yapılmadığı için Antakya'nın köylerinde doğup merkez Antakya ilçesinde yerleşenler de Antakya doğumlu kabul edilmiştir.

Demircilerin Yaşları ve ğrenim Durumları

Çalışmaya katılan demircilerin yaş dağılımları izelge 1'dedir.

Çizelge 1 Antakya'da Demircilikle Uğraşanların Yaşları

Yaş Grupları	Sayı	%
30-37	-	-
38-45	2	%11.76
46-53	12	% 70.58
54-61	3	% 17.64
62-69	-	-
70-77	-	-
Toplam	17	100.00

Çizelge 1 'in incelenmesinden bu işle uğraşanların %11.76'sini 38-45, %70.58'ini 46-53 ve % 17.64'ünü 54-61 yaş gruplarının oluşturdukları anlaşılmaktadır.

Çizelge 2. Antakya'da demircilerin öğrenim durumları

Öğrenim Durumları	Sayı	%
Okur Yazar Değil	-	-
Okur Yazar	4	23.53
İlkokul Mezunu	12	70.59
Ortaokul Mezunu	1	5.88
Use Mezunu	-	-
Yüksek Okul-Fakülte Mezunu	-	-
Toplam	17	100.00

Çizelge 2'nin incelenmesinden bu işle uğraşanların %70.59'ünün ilkokul mezunu, % 23.53 okur yazar, 5.88'i ise ortaokul mezunu olduğu anlaşılmaktadır. Okuryazar olmayan, lise mezunu ve yüksek okul ya da fakülte mezunu bulunmamaktadır.

Demircilerin Zanaatı Öğrendikleri Kaynak

Bu zanaatla geçimini sağlayanlar ya da uğraşanlar bilgilerini ya ustalardan ,ya babalarından öğrenmek durumundadırlar. Ülkemizde demirciliğin öğretildiği bir kurum yoktur. Ancak ustalık belgesi Meslek Liselerinde açılan kurslarda yeterlilik saptamasına göre verilmektedir. Geleneksel usta-çırak ilişkisinin dışına taşmayan bu durum zanaatların gelişmesini ve yaygınlaşmasını önemli ölçüde engellemektedir.

Antakya'da demircilerin bu zanaatı öğrendikleri kaynaklar saptanmış ve sonuçlar çizelge 3' de sunulmuştur.

Çizelge 3:Antakya'da demircilerin bu zanaatı öğrendikleri kaynaklar.

Öğrenme Kaynağı	Sayı	%
Baba	9	52.94
Usta	8	47.06
Eğitim Kurumu	-	-
Diğer	-	-
Toplam	17	100.00

Çizelge 3' ün incelenmesinden bu zanaatı demircilerin % 47.06'sının ustasından,% 52.94'ünün ise babalarından öğrendiği anlaşılmaktadır. Meslek

eğitimi veren herhangi bir kurumdan mezun olup da bu işi yapan bulunmamaktadır.

Demircilerin Kaç Yıldır Bu Zanaatla Uğraşıkları

Antakya demircilerinin bu zanaatla uğraşıklarını saptamak amacıyla toplanan bulgular değerlendirilmiş ve izelge 4'de verilmiştir.

Çizelge 4: Antakya'da demircilerin kaç yıldır bu zanaatla uğraşıkları.

Yıl Grupları	Sayı	%
13-20	3	17.65
21-28	1	5.88
29-36	2	11.76
37-44	6	35.29
45-52	5	29.41
53-60	-	-
Toplam	17	100.00

Çizelge 4'e göre demircilerin 1' i (%5.88) 21-28, 2'si (%11.76) 29-36, 3' (%17.65) 13-20, 6'sı (%35.29)37-44, 5'i (%29.41) 45-52 yıldır bu sanatla uğraşmakta olduklarını belirtmişlerdir.

Demircilerin bu zanaatla uğraşıkları süre genel olarak değerlendirildiğinde çok uzun yıllar bu zanaata emek verenlerin olduğu dikkati çekmektedir.

Demircilerin Yan Geliri

Antakya'da demirciliğin yanı sıra tarımla veya başka bir işle uğraşan kişilerin olmadığı anlaşılmıştır. Çoğu aile mesleğinin bir temsilcisi olan ustaların, tek geçim kaynakları demirciliktir. Başka bir gelir kaynakları yoktur.

Çalışanların İşyerlerindeki Konumu

Çalışanların işyerlerindeki konumlarını belirlemek amacıyla toplanan veri sonuçları izelge 5'de sunulmuştur.

Çizelge 5: Çalışanların işyerlerindeki konumu.

Konumları	Sayı	%
Usta	14	82.35
Kalfa	3	17.65
ırac	-	-
Toplam	17	100.00

Çizelge 5'in incelenmesinden anlaşıldığı gibi demircilerin 14' (%82.35) usta, 3' (%17.65) kalfa konumundadır. ırac bulunmamaktadır. Çırağın olmamasının sebebi, gelirin az olması, mesleğin gittikçe tercih edilmemesidir.

Antakya'da Demircilerin ve Demirciliğin Sorunları

Hammadde sorunu

Bir ürünü ortaya çıkarırken onun kaliteli olmasında işçinin, emeğin, aracın ve gerecin yanında kullanılan hammaddenin de çok önemi vardır. Bu nedenle Antakya'da demircilerin kullandıkları hammaddeyi sağlarken karşılaştıkları sorunlar değerlendirilmiş ve izelge 6'da sunulmuştur.

Çizelge 6: Antakya'da demircilerin hammadde sağlamakta karşılaştıkları

sorunlar.

Sorunlar	Sayı	%
Piyasada zor bulunuyor	-	-
Kalitesiz	-	-
Fiyatı yüksek	-	-
Fiyatı çok sık değişiyor	3	17.65
Sorun yok	-	-
Piyasada zor bulunuyor ve Fiyatı yüksek	-	-
Piyasada zor bulunuyor ve Fiyatı çok sık değişiyor	-	-
Fiyatı yüksek ve Fiyatı çok sık değişiyor	14	82.35
Toplam	17	100.00

Çizelge 6'ya göre demircilerin %17.64'inin hammadde fiyatlarının yüksek olduğunu, %82.35' inin de bunun yanında fiyatların çok sık değiştiğini belirtmektedir.

Ara ve Yardımcı Maddeler Sorunu

Çizelge 7: Antakya'da demircilerin yardımcı maddeleri sağlarken karşılaştıkları sorunlar.

Sorunlar	Sayı	%
Piyasada zor bulunuyor	-	-
Kalitesiz	-	-
Fiyatı Yüksek	-	-
Fiyatı çok sık değişiyor	-	-
Sorun yok	-	-
Fiyatı yüksek ve Fiyatı çok sık değişiyor	3	17.65
Fiyatı yüksek, Fiyatı çok sık değişiyor ve Kalitesiz	14	82.35
Toplam	17	100.00

Çizelge 7 de demircilerin 3'ü (%17.65) fiyatın yüksek olup çok sık değiştiğini, 14'ünün (%83.35) ise buna ek olarak kalitesizlik sorununun da olduğunu belirtmektedir.

Antakya'da demircileri, ara ve yardımcı madde olarak kömürü baz almışlardır. Demirciler kömürü devlet denetiminde vergi karşılığı yılda 6 ton ile en fazla 8 ton arasında Zonguldak Ereğli'den almaktadırlar o yüzden piyasada arama durumları yoktur. Çünkü diğer kömürleri kullanma yasağı uygulanmakta ve o kömürle verim sağlanamamaktadır. Ancak Zonguldak'ın uzak olması demirci ustaları için ayrı bir sorundur.

Çıracık ve Yardımcı Sorunu

Antakya'daki demircilerin tümüne yöneltilen "çırağa ihtiyacınız yok mu veya neden çıracık yetiştirmiyorsunuz" sorularına "ihtiyaçlarımız günlük üretimimize göre daha az oluyor, iş yok, dolayısıyla kazanç da yok, çırağa verecek kazancımız yok" şeklinde cevap vermişlerdir. "Ayrıca artık gittikçe körelen bu meslekte ilerlemek isteyen kimseleri de bulmak zor" cevaplarını vermişlerdir.

İşyeri Sorunları

Araştırma sırasında edinilen bilgilere göre, işyerlerinde daha çok doğal aydınlatmadan faydalanılmaktadır. İşyerlerinin ön cephesi tamamen açıktır. Aydınlatma sorunu yoktur.

İş yerlerinin ön cephesinin her mevsim açık olması ısınma sorunu yaratmaktadır. Kışın ocak başında ve bir teneke içine dökülen benzinin yakılmasıyla ısınma sorunu çözülmeye çalışıldığı görülmüştür. Yapılan araştırmada ısıtma sistemlerinin iyi olmadığı saptanmıştır.

Antakya'da demirciler, belediye tarafından teşvik etmek amacıyla ekonomik olarak ve ödeme kolaylığı sağlayarak Küçük Sanayi Sitesinde işyerlerinin uygun rakamlarla satışa sunulması nedeniyle demircilerin çoğu dükkan sahibi olmuşlardır. Ancak bu durum demircilerin tarihi demirciler çarşısından ayrılmasına neden olmuştur. Demircilik mesleğinin hava ve gürültü kirliliği yarattığı gerekçeyle buldukları yerden ayrılıp kentin çıkışına alınmaları sağlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre tüm demircilerin dükkan sahibi olduğu tespit edilmiştir.

Üretilen Demir Aracın Satıldığı Kesim

Antakya'da üretilen demir aracın kimlere satıldığını belirlemek amacıyla sorulara alınan cevaplar değerlendirilmiş ve çizelge 8'de verilmiştir.

Çizelge 8: Antakya'da Üretilen Demir Araçların Satıldığı Kesim.

Satılan Kesim	Sayı	%
Toptan tüccara	-	-
Kentlilere	-	-
Köylülere	15	88.24
Diğer meslek grubuna dahililere	2	11.76
Toplam	17	100.00

Çizelge 8'den de anlaşılacağı gibi demirciler % 88.24 oranıyla en çok köylüye mal satmaktadır.

Pazarlama Sorunları

Antakya'da üretilen demir araçların pazarlanmasında bazı sorunlar saptanmıştır.

Çizelge 9: Antakya'da üretilen demir araçların pazarlanmasında karşılaşılan sorunlar.

Pazarlama Sorunları	Sayı	%
Ürettiği ürünü satamayanlar	-	-
Ucuza satanlar	12	70.59
Sorun yok	-	-
Ürettiği istediği fiyata satamayanlar	5	29.41
Toplam	17	100.00

Demircilik çok eski bir zanaat olup antik dönemlerden bu yana gerek dünyada gerekse Türkiye'nin bir çok ilinde yaygındır. Teknolojik gelişmeler sonucunda bu zanaat gittikçe yok olmaktadır.

Antakya, demirci ustalarıyla ünlü bir kenttir. "Demirciler Çarşısı" adıyla bilinen kendilerine özgü bir çarşısı vardır.

Demircilerin büyük kısmı kırsal kesime, çiftçilerin talebi doğrultusunda çalışır. Çünkü yaptıkları malzeme, orak, çekiç (kaddüm), keski vb. ürünler olup tarımda kullanılan gereçlerdir. Ancak bazı demirciler sadece inşaat malzemesi, araç-gereci yaparak geçimini sağlamaktadır.

Antakya demircileri yaşlı ustalardan oluştuğu için, ayrıca çırak ya da yardımcı yetiştiremedikleri için Antakya'da bu zanaatla gelecekte uğraşacak kimse olmayacağı anlaşılmıştır. Çırak yetiştirme ve eğitim düzeylerinin yükseltilmesi amaçlı temel ve modern eğitim sistemi uygulanması gerekmektedir.

Hızla değişip gelişen sosyo-ekonomik yapı içerisinde artık demir ustalarının yaptığı tarım araçlarının yerini teknolojinin getirdiği biçer döverler, traktörler vb. araçlar almış, bu teknolojik gelişmeler, geleneksel zanaatın yok olmasını hazırlamıştır.

Değerlendirme ve Sonuç

Eski bir el zanaatı olan demircilik, günümüzde Türkiye'nin bazı yerlerinde az da olsa sürdürülmektedir. Antakya'da sıcak demircilik yapan işyeri sahipleri ve burada çalışanlar az da olsa geçimlerini bu el zanaatıyla sağlamaktadırlar. Ancak bir çok el zanaatında sorunlar olduğu gibi Antakya'da demircilik mesleğinin bir çok sorunları vardır. Antakya'da demircilikle uğraşanların orta yaş ve üzeri olduğu, bu mesleğe çırak ve kalfa bulunamadığı, bulunsa da maaş verilemediği için bu zanaatla ileri bir tarihte uğraşacak kimsenin kalmayacağı tespit edilmiştir. Çırak yetiştirme ve eğitim düzeylerinin yükseltilmesinde yıllardır süre gelen çırak-kalfa-usta ilişkilerinden çok, demirciliğe ağırlık veren temel ve modern bir eğitim sistemi uygulanması gerekmektedir.

Esnaf ve Sanatkarlar Odasının, demircilerin sorunlarına yönelik yapacakları çalışmalar demircilerin hammadde, kredi ve pazarlama sorunlarını önemli ölçüde çözecektir.

Demirciliğin, kaybolmasını ve yozlaşmasını önlemek ekonomiye katkıda bulunacak şekilde geliştirilmesini ve yaygınlaştırılmasını sağlamak için çalışmalara başlanmalıdır.

Hızlı değişip gelişen sosyo-ekonomik yapı, demirden yapılan tarım aletlerinin günlük yaşamdaki yerini ve önemini azaltmıştır. Dövme tekniğiyle yapılan tarım aletleri, yerini biçer-döver, traktör v.b. teknolojik araçlara bırakmıştır. Kısa zamanda çok iş yapabilen bu teknolojik gelişme, demircilerin ürettiği tarım aletlerine olan talebin azalmasına neden olmuştur. Bu nedenle geleneksel demircilik sanatı, her geçen gün biraz daha gerilemiştir.

Sonuç itibariyle yurdumuzun birçok yerine olduğu gibi Antakya'da da gerek ham madde bulma sıkıntısı, ham madde pahalılığı, fiyatların gittikçe yükseliyor olması, teknoloji ile rekabet edilememesi, kazancın olmaması sonucu kaliteli elemanın yanında çırak bile yetiştirilememesi, Pazar yeri sorununun olması, mesleğin cazibesini kaybetmesi, tercih ödilmemesi, emeğin karşılığının alınmaması, destekleme programlarının olmaması gibi nedenlerle demircilik zanaatı yok olmaya yüz tutmuştur.

Sonuç olarak gerek Türkiye'nin bir çok yerinde gerekse Hatay'da geleneksel el zanaatlarının durumu aşağı yukarı demircilik ile aynıdır. Ülkemiz kalkınma aşamasında olan bir ülkedir. Dolayısıyla halkın kendi coğrafi ve kültürel yaşam olanaklarına göre, manevi kültürüyle yoğurup ortaya çıkardığı maddi kültür öğeleriyle harikalar yaratmıştır. Ancak el emeği zaman ve sabır isteyen zanaatlar zamanla teknolojinin hayata girmesiyle, yerini motorlu araçlara bırakmıştır. Bu uygarlaşmaya giden yolun kaçınılmaz sonucudur.

Ülkemizde; kırsal yaşamdan, kentsel yaşama geçişin tarım toplumundan sanayi toplumuna yönelme, değişen yaşam standartlarında maddi kültür öğelerinin işlevini yitirerek, ihtiyaçlara cevap vermeyecek duruma gelmesi, geleneksel ürünlerin sanayi ürünleriyle başa çıkamaması, el emeğindeki üretimin çok zaman alması ve emeği karşılamaması, gittikçe hammadde edinilmede yaşanan sıkıntılar, geliştirmeye veya gelecekte devam etmesine yönelik teşvik programlarının uygulanmaması ortaya çıkan ürünlerin pazar bulamaması veya bu imkanın tanınmaması gibi nedenler ile el zanaatları yurdun tüm bölgelerinde yok olma tehlikesindedir. Ancak şunu da söylemek gerekir ki toplumca değişmemiz ne kadar hızlı olarak gerçekleşiyorsa da, bugün en azından el zanaatlarının bu zamana kadar yaşamasını, ülkemizin sanayileşmenin henüz ba-

şında olmasına borçluyuz. Elimizde olan bu zanaatları da yitirmemek adına, fonksiyonlarını yitirmiş olsalar destekleme kredisi sağlama gibi olanaklarla el zanaatlarımız en azından bir turistik forma sokulabilir ve geliştirilerek nesilden nesle aktarımı gerçekleştirilebilir.

Ekonomik kaygılarla, ucuz ve kalitesiz malzeme ile daha kısa sürede daha çok üretmeye yönelen zanaatkarlara, vergiden muaf tutularak kalite sağlanabilir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı el zanaatkarlarımıza ürünlerini tanıtım ve satış amaçlı pazar yerleri konusunda destek verebilir.

Ekonomik yönden güçlü olan iş adamlarımız, yaşamını sürdürme güçlüğü çeken bu zanaatkarların el becerilerine dayanan yatırımlar gerçekleştirebilir, festivaller düzenleyerek ürünlerin sergilenmesi için tüm zanaatkarlara aynı imkan tanınabilir.

Mesleki Eğitim Fakülteleri, Teknik Eğitim Fakülteleri, Meslek Liselerinde, kültür müdürlüklerinde ve halk eğitim merkezlerinde el zanaatlarını geliştirici tasarımcılar yetiştirilmeli ve öğretmen bulunamadığında bu eğitimi yapacak kişiler zanaatkar ustalarından seçilmelidir.

Kültür Müdürlükleri geleneksel el sanatlarını, ileriki nesillere aktarabilmek ve yok olmasını önleyebilmek amacıyla bu konuyla ilgili araştırmaların yapılmasını ve arşivlenmesini sağlamalıdır.

KAYNAKÇA

AKTÜRE S., 1994. **Anadolu'da Bronz Çağı Kentleri**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

CAN Ş., 1994. **Klasik Yunan Mitolojisi**, inkılap Kitapevi, İstanbul.

ÇALIŞKAN H. 1973. **Metal İşleri Teknolojisi**, Mars Tic. San. A. Ş. Matbaası, Ankara.

ERGÜR İ., 1997. **Gelenek, Görenek ve İnançların Halk Sanatına Etkisi**, Kültür Bakanlığı Yayınları S. 171, Ankara.

KAHVECİ M. 1998. **Günümüzde El Sanatlarının Durumu, Bazı Kurum ve Kuruluşların El Sanatları Eğitim Programları Üzerine**, Kültür Bakanlığı Yay. S.47,66, Ankara.

KALAYCIOĞLU M. 1998. Hatay Halk Bilimi

KAYABAŞI N. 1997. **Çorum'da Dövme Bakırcılık**, Kültür Bak.Yay. S.225-238, Ankara.

ÖRNEK S. 1995. **Türk Halk Bilimi**, Kültür Bakanlığı Yay.Ankara.

SÖZEN M., TANYELİ U. 1999. **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü**, Remzi Kitapevi, İstanbul.

Kaynak Kişiler

1. Cemal **ÖZKAYA**, 54, Demirci Ustası, Antakya.
2. Mehmet Cemil **ÖZKAYA**, 54, Demirci Ustası, Antakya.
3. Ali **ÇETİN**, 50, Demirci Ustası, Antakya.
4. Fahri **KELAHMETOĞLU**, 35, Demirci Ustası, Antakya.
5. İbrahim **HABEŞ**, 65, Demirci Ustası, Antakya.
6. Ekrem **HARNUBOĞLU**, 54, Demirci Ustası, Antakya.
7. Necip **DARAOĞLU**, 54, Demirci Ustası, Antakya.
8. Semir **ERKEKOĞLU**, 50, Demirci Ustası, Antakya.
9. İbrahim **YILMAZ**, 58, Demirci Ustası, Antakya.
10. Ali **ŞAHİN**, 57, Demirci Ustası, Antakya.
11. Adnan **ÖZKAYA**, 53, Demirci Kalfası, Antakya.
12. Selim **ÖZKAYA**, 54, Demirci Kalfası, Antakya.
13. Edip **DUVARCI**, 35, Demirci Kalfası, Antakya.
14. Ahmet **KARATAŞ**, 27, Demirci Çırağı, Antakya.
15. Fikret **DEMİRCİOĞLU**, 45, Demirci Çırağı, Antakya.